

Rozhodčí řízení jako druh civilního procesu

PETR HLAVSA

Soudnictví je činnost vykonávaná nezávislými soudy jako orgány státu. Zákonodárce může část oprávnění daných soudům svěřit i jiným subjektům a vymezit rozsah jejich činnosti. Odejme-li zákonodárce trvale či dočasně projednávání a rozhodování věcí (sporů) soudům a svěří je jiným, a to nestátním orgánům, hovoříme pak o *rozhodčích orgánech*.¹⁾

Rozhodčí orgány provádějí řízení za účelem projednání a rozhodnutí sporů z civilních věcí, ke kterému strany přistupují buď dobrovolně na základě dohody, nebo na základě zákona. Řízení se uskutečňuje před těmito orgány, jejichž existenci zákonodárce výslovně autorizoval a stanovil rozsah jejich pravomoci.

Podle současné právní úpravy v ČSSR se hovoří o „rozhodčím řízení“ ve dvojím smyslu. Jednak v zákoníku práce (dále jen ZP), zákon č. 65/1965 Sb., ve znění pozdějších předpisů (úplné znění vyhlášeno pod č. 55/1975 Sb.): „spory mezi organizací a pracovníkem o nároky z pracovního poměru projednávají a rozhodují v *rozhodčím řízení*...“ a jednak v zákonu č. 98/1963 Sb., o rozhodčím řízení v mezinárodním obchodním styku a o výkonu rozhodčích nálezů: „k usnadnění rozvoje a průběhu mezinárodních obchodních styků slouží *rozhodčí řízení*...“. Oba druhy rozhodčího řízení jsou známy i v ostatních zemích. Přes shodnou terminologii však jde o zcela odlišné instituty řízení před nestátními orgány, založené na státě a na ně přeneseném oprávnění k činnosti, kterou jinak vykonávají soudy.

Při posuzování právní povahy rozhodčího řízení rozlišujeme, zda jde o řízení založené na základě smlouvy, tj. zejména řízení ve sporech o nároky z obchodního styku, event. při prorogaci, nebo zda jde o řízení založené na vůli státu (zákonodárce), tj. zejména řízení v pracovních sporech.²⁾

Dále máme na mysli pouze rozhodčí řízení v pracovních sporech.

1) Vedle rozhodčích orgánů může zákonodárce zřizovat smířcí orgány, které však mohou pouze věc projednat, popř. schválit smír, ale nemohou ve věci rozhodnout. Smířcími orgány jsou např. smířcí orgány JZD a smířcí orgány ROH.

2) K pojmu a právní úpravě obou druhů rozhodčích řízení srov. např. O. Plundr, P. Hlavsa: Organizace justice a prokuratury. Praha 1977, str. 104–112.

Způsob řešení pracovních sporů, včetně vymezení subjektů, které projednávají a rozhodují pracovní spory, patří i v současné době mezi problematické oblasti právní úpravy. Jednou ze základních teoretických otázek se jeví, zda oblast řešení pracovních sporů patří do pracovního práva nebo do civilního práva procesního. Úkolem tohoto článku je vyrovnat se s otázkou zařazení uvedené problematiky do toho kterého právního odvětví a s teoriemi, které zdůvodňují nutnost vytvoření samostatného právního odvětví, tzv. pracovního práva procesního (pracovněprávního procesu).

I. K POJMU CIVILNÍHO PROCESU

Civilní procesní zákonodárství řadí k soudnímu řízení široký okruh civilních (občanskoprávních v širším smyslu) věcí. V ČSSR podle § 7 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen OSŘ), soudy projednávají a rozhodují věci, které vyplývají z občanskoprávních (v užším smyslu), dále pracovních, rodinných a družstevních vztahů (s výjimkou těch, kde jejich řešení je zákonem svěřeno jiným orgánům) a zákonem stanovené věci, vyplývající i z jiných právních vztahů (viz v § 244 a násl. OSŘ).

Civilní právo procesní upravuje z hlediska hmotněprávního obsahu ochranu různých práv a oprávněných zájmů. Hmotněprávní povaha věci má v řadě případů vliv na formování i specifických procesních rysů, v důsledku čehož vznikají i některé procesní zvláštnosti při projednávání jednotlivých věcí. Má tedy hmotněprávní povaha věci určitý vliv na samotný režim právněochranné činnosti. Právní ochrana a přitom vznikající procesní vztahy mohou být v konečném výsledku zaměřeny na to, co vyjadřují i předpisy civilního práva hmotného. Ale neznamená to, že předmět právního a předmět ochranného působení je shodný. Nutnost právní ochrany ani nevzniká ve všech případech působení civilního práva hmotného vzhledem k dobrovolnosti plnění těmi, jimž je adresováno. Teprve předpokládaná existence sporného vztahu potřebuje být regulována právněochrannou činností příslušného orgánu.³⁾ I přes široce formulovaný okruh civilních věcí, jímž je poskytována ochrana soudy, může dojít k úpravě právněochranné činnosti i jinými orgány, které se tak stávají subjekty civilního procesu.

Je-li svěřena právněochranná činnost nesoudním orgánům, jde zpravidla o výjimku. V první řadě stát svěřuje ochranu v civilních věcech soudům. Soudy musí zabezpečit dodržování základních zásad civilního procesu a musí zabezpečit ochranu rovněž v těch civilních věcech, kde jejich ochrana je svěřena i nesoudním orgánům. Jde o ústavní povinnost soudů (čl. 97 odst. 1 ústavy ČSSR).

V případech porušení civilních hmotněprávních předpisů je nezbytné

³⁾ N. A. Čečina: Norma prava i sudebnoje rešenije. Leningrad 1961, str. 13 a násl.

mocenské působení na ty, kteří porušili stanovená pravidla. Zde pak dochází k realizaci právní ochrany, která předpokládá státem k tomu zmocněné subjekty (orgány státu, společenské organizace, úřední osoby), provádějící právněaplikační činnost při jejím poskytování v konkrétních věcech. Tato činnost směřuje k vytvoření nebo potvrzení konkrétních práv a povinností stanovených hmotným právem a sama podmiňuje nezbytnost existence procesních předpisů.

Právněaplikační činnost zmocněných subjektů je pak nezbytnou podmínkou realizace většiny civilních hmotněprávních předpisů. V důsledku toho právněaplikační činnost vyžaduje nejvyšší organizovanost a uspořádanost, neboť při jejím uskutečňování vznikají specifické vztahy, předpokládající mocenská oprávnění těchto subjektů vůči těm, kteří porušili stanovená pravidla.

„Není-li proces nic jiného než bezobsažná forma, nemá taková pouhá formalita žádnou samostatnou cenu. Podle toho názoru by se čínské právo změnilo ve francouzské právo, kdyby bylo vepáno do francouzské procedury, avšak *materiální právo* má svou *nutnou, vrozenou procesní formu*; a to jako v čínském právu je nutná hůl, jako k obsahu hrdelního soudního řízení nutně patří jako procesní forma mučení, tak nutně patří k veřejnému svobodnému procesu svou povahou veřejný obsah, diktovaný svobodou a ne soukromým zájmem. Proces a právo jsou si navzájem tak málo lhostejné, jak málo jsou lhostejné např. formy rostlin a zvířat vůči masu a krvi zvířat. Proces i zákony musí prostupovat *jediný duch*, neboť proces je jen *způsob života zákona*, tedy projev jeho vnitřního života.“⁴⁾

Vliv hmotného práva není samozřejmě absolutní. Ne každé odvětví či institut hmotného práva a tím spíše ne každý předpis vyžaduje samostatnou civilněprocesní formu. Totéž odvětví procesního práva může „obsluhovat“ několik odvětví hmotného práva, pokud mají určité obdobné rysy.⁵⁾

Ani na základě toho vzniklé procesní odlišnosti neodůvodňují nutnost formování zvláštních civilních řízení, protože jsou podmíněny povahou téhož odvětví nebo obdobných odvětví civilního práva hmotného.

Výše uvedený Marxův výrok bývá v právní teorii ne zcela přesně interpretován v úzké závislosti na kategoriích obsahu a formy v pojetí klasické filozofie. Z toho pak bývá vyvozováno pojetí procesního práva jako pouhé formy, procedury, postupu subjektů zúčastněných na řízení.⁶⁾ Tedy jen v plné závislosti na právu hmotném.

Učebnice občanského práva procesního⁷⁾ rovněž ještě tvrdí, že občanské

4) K. Marx: Jednání šestého porýnského Zemského sněmu. Debata kolem zákona o krádeži dříví. In: Marx–Engels: Spisy, sv. 1, Praha 1956, str. 169.

5) D. M. Čečot: Neiskovyje proizvodstva. Moskva 1973, str. 4.

6) Např. J. Goldschmidt: Der Prozess als Rechtslage. Eine Kritik des prozessualen Denkens. Berlín 1925 (popř. Aalen 1962); W. Berutowicz: Postępowanie cywilne w zarysie. Wrocław 1971, str. 8 a 16. (Berutowicz hovoří o „služebné úloze“ procesního práva vůči civilnímu právu hmotnému, z které by pak vyplývala nepodstatná diferenciace stupňů dvou odvětví práva a přiznání vyšší úrovně jednomu a nižší druhému.)

7) F. Štajgr a kol.: Občanské právo procesní. Praha 1968, str. 10.

právo procesní „je pouhým doplňkem oblastí práva hmotného. Není samostatným na těchto oblastech zcela nezávislým úsekem právního řádu“. Jiné stanovisko zastává Štajgr, když uznává (relativní) samostatnost právních odvětví hmotného a procesního práva.⁸⁾ Obdobně i Češka,⁹⁾ který výstižně cituje Horu, „že kulturním posláním procesu je dopomáhat objektivnímu právu (právnímu řádu) k uplatnění. Každý proces má napomáhat prostřednictvím k tomu ustanovených orgánů a předepsaným postupem k uskutečnění právního řádu. Posláním civilního procesu pak je určení, na čí straně je právo, popřípadě i vynucení nebo zajištění tohoto práva“. V poslední době se podrobněji zabýval rozbořem Marxova výše uvedeného citátu a vztahem hmotného a procesního práva Macur.¹⁰⁾ Zdůrazňuje význam Marxovy práce tak, že Marx „jednoznačně odmítá ryze ‚formální‘ pojetí procesu a zdůrazňuje, že jak normy hmotného práva, tak normy procesního práva jsou výrazem určité sociální reality, podmíněné třídní povahou dané společenskoekonomické formace, jež se promítá do hmotněprávních, ale stejně i do procesněprávních vztahů. To znamená, že právní vztahy, vznikající na základě procesněprávních norem, mají svůj obsah, vyjádřený subjektivními právy a povinnostmi, který v podstatě odpovídá sociálněekonomickým podmínkám dané společnosti v určité fázi historického vývoje. V tomto smyslu tedy normy procesního práva vyjadřují určitý společenský obsah právě tak, jako normy hmotného práva, i když ovšem obsah procesněprávních norem je funkcionálně zaměřen na ochranu a realizaci hmotněprávních vztahů.“¹¹⁾ Macur vyzdvihuje systémověstrukturní metodologický přístup k řešení otázek vztahu hmotného a procesního práva.

V SSSR se Marxovými úvahami zabýval Piontkovskij, který zdůrazňuje, že Marxův vztah formy a obsahu v právu znamená spojení právního vztahu s jemu odpovídajícím sociálněekonomickým obsahem.¹²⁾ Stejně interpretuje Marxův výrok Aleksejev, když říká: „Tvrzení, podle něhož procesní právo je formou materiálního práva, vůbec není totožné s tvrzením o jejich vzájemném vztahu jako části a celku.“¹³⁾ Aleksejev zdůrazňuje samostatnost procesních odvětví v systému sovětského práva.

V poslední době v sovětské učebnici občanského procesu se říká: „Přestože proces je Marxem zkoumán jako ‚forma života zákona‘, samotná ochrana subjektivního práva i procesní právo, které ji reguluje, jsou však

⁸⁾ F. Štajgr: Některé teoretické otázky civilního práva procesního. AUC – Iuridica, 1969, Monographia X, str. 19.

⁹⁾ Z. Češka: Vztah občanského procesu k občanskému a rodinnému právu. AUC – Iuridica č. 1–2, 1966, str. 38. Srov. i A. Winterová: Úvaha nad pojeticím dispoziční zásady v občanském právu procesním. AUC – Iuridica č. 2, 1976, str. 120–121.

¹⁰⁾ J. Macur: Občanské právo procesní v systému práva. Univerzita J. E. Purkyně, Brno 1975, zejména str. 172–193.

¹¹⁾ Tamtéž, str. 174.

¹²⁾ A. A. Piontkovskij: O nekotorych voprosach sovetskoj pravovoj nauki na sovremennom etape. Sovetskoje gosudarstvo i pravo č. 2, 1964, str. 41.

¹³⁾ S. S. Aleksejev: Obščije teoretičeskije problemy sistemy sovetskogo prava. Moskva 1961, str. 140.

samostatné. Samostatnost procesu spočívá v tom, že je zaměřen na uskutečňování státní funkce ochrany socialistického právního řádu, socialistického vlastnictví, subjektivních práv občanů i socialistických organizací.¹⁴⁾

Rovněž shodně interpreтуje Marxův výrok Jodłowski a zdůrazňuje, že „proces a hmotné právo musí spojovat jediný duch, neboť proces je... posledním projevem jeho vnitřního života“. Dále Jodłowski říká, že „civilní proces je především cestou — koneckonců jedinou — realizace předpisů hmotného práva, a to v důsledku realizace společenských a ekonomických vztahů regulovaných tímto právem“.¹⁵⁾ V civilním procesu se tedy nejlépe projevuje působení předpisů civilního práva hmotného v praxi.

Civilní proces není ve všech případech jedinou „formou života zákona“. Civilní proces je samostatné odvětví práva, které současně podléhá vlivu jiných odvětví a zejména těch, která ve vztahu k němu vystupují jako práva hmotná. Civilní proces není formou práva hmotného, ale je formou života (tj. realizace) předpisů práva hmotného. Je samostatným projevem právního života, má vlastní zásady a tendence rozvoje.

Poslání civilního procesu je právě v zabezpečení realizace hmotněprávních předpisů buď prostřednictvím ochrany subjektivních práv (oprávněných zájmů) stanovených těmito předpisy, popř. donucením ke splnění jimi ukládaných povinností. V cílech a úkolech, tedy ve svém třídním zaměření, se civilní proces nesmí lišit od hmotného práva („jediný duch musí prostupovat proces i zákony“). Zásady civilního procesu však nevycházejí jen z nějakého jednoho odvětví hmotného práva. Jednotlivá odvětví hmotného práva vystupují ve vztahu k určitému procesnímu orgánu jako hmotná nikoliv na základě nějakých svých zvláštních vlastností, ale v důsledku toho, že zákonodárce ukládá tomuto orgánu aplikovat předpisy, které tvoří obsah daných odvětví. Proto také subjektivní práva, poskytovaná jedním právním odvětvím, mohou být chráněna i různými procesními orgány.

Považujeme-li právo procesní za samostatné právní odvětví i vzhledem k právu hmotnému,¹⁶⁾ je třeba dále zkoumat otázku vzájemné diferenciacie procesních právních odvětví. Předpisy procesního práva působí na společenské vztahy podobně jako předpisy hmotného práva, tj. prostřednictvím právních vztahů. „Procesněprávní vztahy pak vyjadřují funkční vazby v oblasti zájmů zvláštního druhu, jež můžeme označit jako zájmy procesní. Mechanismus působení norem hmotného i procesního práva na společenské vztahy nevykazuje podstatné rozdíly. Procesní i materiální právní vztahy mají svoji strukturu, a to jak vnější, vyjádřenou elementy právního vztahu, tak vnitřní, jež se projevuje určitou metodou právního regulování. Na základě procesněprávních norem vznikají subjektivní procesní práva a po-

¹⁴⁾ K. I. Judelson: *Graždanskij process*. Moskva 1972, str. 14–15. Obdobně i M. A. Gurvič: *Sovetskij graždanskij process*. Moskva 1967, str. 19.

¹⁵⁾ J. Jodłowski: *O potrzebie i kierunkach badań integracyjnych w dziedzinie prawa cywilnego materialnego i procesowego*. Państwo i prawo č. 2, 1973, str. 9–10.

¹⁶⁾ Shodně E. Kučera a kol.: *Teorie státu a práva*, II. díl. Praha 1977, str. 243 až 244.

vinnosti, jež opravňují nebo zavazují subjekty, zúčastněné na řízení, k určitému chování.¹⁷⁾

Pokud jde o vývoj procesních právních odvětví, splýval v římském právu civilní proces do určité míry se soukromým právem hmotným. Skutečným hmotným právem (v objektivním smyslu) bylo jen takové právo, kterému v systému žalob odpovídala určitá „actio“, a které touto žalobou bylo chráněno. Římská „actio“ byla procesním výrazem pro určitý nárok vymezený hmotným právem.

V dalším vývoji zůstává nepochybnou diferenciací na trestní právo procesní a civilní právo procesní. Později se ve vývoji objevuje a většinou uznává za samostatné právní odvětví i správní proces.

Nepochybné však je, že civilní právo procesní má roli integrujícího činitele „jako procesní odvětví geneticky nejstarší, v němž se jednotlivé procesní instituty nejdokonaleji rozvinuly, jež zahrnuje nejstarší oblast společenských konfliktů a jehož instruktivní význam i z hlediska všech ostatních procesněprávních disciplín je nepochybný“.¹⁸⁾

V poslední době dochází ke vzniku řady koncepcí, které rozšiřují oblast procesních právních odvětví, např. pracovní právo procesní, finanční právo procesní, pozemkové právo procesní apod. Diferenciací hmotněprávních odvětví však neznamena automaticky vznik samostatného procesního právního odvětví při každém odvětví hmotného práva. Zpravidla k tomu dochází tak, že koncepce procesních právních odvětví si vytvářejí ke svému hmotnému právu představitelé těchto odvětví. Nedochází k jejich vzniku obecně, tj. na základě výzkumu teorie práva. Tyto koncepce zpravidla argumentují výše uvedeným Marxovým výrokem a na základě jeho nesprávného pochopení procesního práva jako pouhé formy odpovídající obsahu, tj. hmotnému právu, zdůvodňují nutnost vzniku vlastního procesního odvětví.¹⁹⁾

Zastánci tzv. „symetrie“ hmotněprávních a procesněprávních odvětví zapomínají na to, že nová hmotněprávní odvětví vznikají později, v době, kdy již existuje „poměrně vyvinuté procesněprávní regulování, sloužící základním, profilujícím odvětvím hmotného práva“²⁰⁾ s nimiž původně vznikalo. Představitelé těchto „užších“ procesněprávních odvětví považují za významný diferenciační znak rozdílný subjekt, před nímž probíhá řízení.²¹⁾ Zcela však přitom opomíjejí ostatní, a to podstatné diferenciační znaky jednotlivých právních odvětví.²²⁾

¹⁷⁾ J. M a c u r: viz práci cit. v pozn. 10, str. 194.

¹⁸⁾ J. M a c u r: Občanské právo procesní v systému práva. Právník, č. 6, 1973, str. 542.

¹⁹⁾ Např. M. F r e u n d: Podstata a funkcia pracovnoprávneho procesu (nepublikovaná kandidátská disertační práce z roku 1972), str. 201–202.

²⁰⁾ J. M a c u r: viz práci cit. v pozn. 10, str. 204.

²¹⁾ M. F r e u n d: viz práci cit. v pozn. 19, str. 231.

²²⁾ Nesprávné jsou i opačné tendence (Vyšinskij) usilující o zahrnutí procesů civilního i trestního do jednoho celku – práva soudního. Viz kritika této koncepce v práci I. S z a b ó: A jogelmélet Alepjai. Budapest 1971, str. 62.

Výstižně charakterizuje samostatnost procesněprávního odvětví Macur, který říká: „O samostatném procesněprávním odvětví v systému práva tedy můžeme hovořit až tehdy, lze-li jeho postavení v tomto systému charakterizovat jako samostatné z hlediska všech komplexně pojatých kritérií diferenciacie právních odvětví. Právním odvětvím lze tedy nazvat určitou skupinu procesněprávních norem jen tehdy, má-li nejen svůj samostatný předmět, ale také vlastní, specifickou metodu procesněprávního regulování, dále vysoký stupeň vnitřní organizace, vyjádřený základními zásadami a vytvářením obecné a zvláštní části a vstupuje-li do zvláštních funkčních vazeb s jinými odvětvími v systému práva.“²³⁾

Pokud jde o tzv. pracovněprávní proces, je zcela zřejmé, že předmětem právní ochrany jsou zde práva a oprávněné zájmy pracovníků a organizací, vyplývající z pracovního práva, neboli pracovněprávní vztahy. Těmto vztahům, přesněji řečeno věcem vyplývajícím z pracovněprávních vztahů, je poskytována ochrana zásadně v řízení před soudy v civilních věcech, tedy v rámci civilního procesu (§ 7 odst. 1 OSŘ).

Zastánci tzv. pracovněprávního procesu souhlasí s tím, že pokud je tato ochrana poskytována *soudy*, že jde o civilní (občanský) proces, ale jakmile je tatáž ochrana totožným vztahům poskytována jiným orgánem (rozhodčí komisí), nejde již podle nich o civilní proces, ale odlišný, tzv. pracovněprávní proces. Zdůrazňují význam *orgánu*, který je činný v příslušném řízení a mají ho za hlavní diferenciační znak, přestože tento orgán je pouze elementem ve struktuře procesu, jíž se i přizpůsobuje.

Také Freund v jiné práci²⁴⁾ přiznává, že civilní proces může sloužit více odvětvím hmotného práva (včetně pracovního), pokud jde o řízení před soudem. A na druhé straně uvádí, že pracovní právo se může realizovat nejen v civilním, ale i v tzv. pracovněprávním procesu, dokonce i v administrativním a v arbitážním (§ 50, 201 ZP). Ovšem v posledních dvou případech nejde už vůbec o věci vyplývající z pracovněprávních vztahů.

Rozhoduje-li v občanskoprávních vztazích soud, státní notářství, národní výbory, rozhodčí komise podle zákona o myslivosti, smírčí orgán ROH a výrobních družstev, pak by mohlo dojít k vytvoření tolika procesních odvětví, kolik orgánů je pověřeno o těchto vztazích rozhodovat, což je jistě absurdní.

Zákonodárce upravil v občanském soudním řádu funkční vazby civilního práva procesního s několika hmotněprávními odvětvími (§ 7 OSŘ), čímž je v platné právní úpravě v ČSSR vyjádřena možnost občanského civilního soudního řízení „obsluhovat“ několik odvětví civilního práva hmotného.

Rozsah občanského soudního řízení se nekryje s rozsahem působnosti občanského práva hmotného upraveného v občanském zákoníku. V důsledku toho je i terminologicky výstižnější použití odlišného pojmu *civilní*

²³⁾ J. Macur: viz práci cit. v pozn. 10, str. 207.

²⁴⁾ J. Filo a kol.: Československé pracovní právo. Osobitá část I. a II. Bratislava 1974, str. 303 (autor kapitoly dr. M. Freund).

řízení soudní. Rovina výzkumů v této oblasti se nemůže omezit pouze na spojení s občanským právem hmotným, ale musí zahrnovat také spojení s těmi odvětvími práva, z jejichž oblasti jsou právní vztahy realizovány v soudním řízení, ale nakonec i v celém civilním procesu. Z toho vyplývá nutnost integrace výzkumů v oblasti práva hmotného i procesního, jako základní problematika v oblasti civilních právních věd, která na druhé straně nesmí ale vést k zastírání rozdílnosti civilního práva hmotného a procesního.

V praxi (viz stanoviska a rozhodnutí nejvyšších soudů) dochází ke komplexnímu zkoumání otázek z oblasti práva hmotného i procesního, což svědčí o potřebě integrace vědeckého zkoumání hmotněprávní a procesněprávní problematiky i pro oblast praxe. Zejména v civilním procesu nelze jeho zkoumání omezit na pouhé studium procesních institutů, na analýzu jejich statistické struktury, ale je třeba více přihlížet k rovině výzkumů fungování civilního práva procesního jako *law in action*.²⁵⁾

Období po druhé světové válce se vyznačovalo tendencí k izolaci v oblasti civilních věd, což bylo částí širšího jevu, kterým byla desintegrace v oblasti právních věd obecně. V samotném občanském právu hmotném se jeví izolace od procesní problematiky. O něco lepší je situace v civilním procesu, který z povahy věci musí navazovat na hmotněprávní základ. Příčiny tohoto jevu jsou v nadměrné specializaci v oblasti odvětví práva, která má za následek, že jednotlivá odvětví se rozvíjejí izolovaně a jejich vědecký rozvoj postupuje do hloubky, nikoli do šířky. Viz i úprava řešení pracovních sporů a z poslední doby úprava smírčího řízení podle zákona o zemědělském družstevnictví (zákon č. 122/1975 Sb.).²⁶⁾

Občanský soudní řád upravuje jen tu část civilního práva procesního, která je realizována *soudy*. Čím se řídí úprava řízení před jinými orgány než soudy v civilních věcech? Jak jsme již řekli, považujeme za civilní věci ty, které vyplývají z občanskoprávních, pracovních, rodinných a družstevních vztahů. Civilní věci mohou projednávat i jiné orgány, pokud tak zákon stanoví a řízení je pak upraveno předpisy civilního nebo správního práva, podle toho o jakou věc jde.²⁷⁾

Nás dále budou zajímat jen věci vyplývající z pracovněprávních vztahů, kde vedle soudu je dána k jejich projednání a rozhodnutí i pravomoc rozhodčích komisí (§ 207 odst. 1 ZP). Předmětem právní ochrany v řízení před soudy i před rozhodčími komisemi jsou pracovněprávní vztahy. Řízení před

²⁵⁾ Srov. M. Cappelletti: An Open Letter to Professor Hans Schima about Need, Difficulties and Purposes of Comparative Civil Procedure. Festschrift für Hans Schima zum 25. Geburtstag. Vídeň 1969, str. 127.

²⁶⁾ K integraci výzkumů v oblasti hmotného a procesního práva srov. J. Jodłowski: viz práci cit. v pozn. 15, str. 6–18.

²⁷⁾ Vzniká zde však eventuální pochybnost, zda věci vyplývající z občanskoprávních vztahů, svěřené do pravomoci administrativních orgánů a za použití jejich metod, plní nadále funkci práva občanského nebo zda se stávají předmětem správy a řízení. Srov. J. Jodłowski: viz práci cit. v pozn. 15, str. 13–14.

soudem je upraveno v občanském soudním řádu a řízení před rozhodčí komisí v zákoníku práce²⁸⁾ a ve vyhlášce č. 42/1975 Sb., o projednávání a rozhodování pracovních sporů rozhodčími komisemi. Procesní předpisy jsou upraveny v odlišných právních předpisech.

Podle některých autorů má samostatný soubor předpisů, upravujících procesní činnost určitého orgánu, za následek vznik samostatného právního odvětví.²⁹⁾ Jiní autoři rovněž nesprávně uvádějí, že předpisy, které upravují procesní činnost *jiných* orgánů než soudů, patří do odpovídajícího odvětví hmotného práva.³⁰⁾ Někteří autoři dokonce zahrnují přímo do pracovního práva hmotného i řízení před *soudy* v pracovních věcech.³¹⁾

Nepochybně však společné pro soudy i rozhodčí komise je, že své úkoly při ochraně pracovněprávních vztahů plní v podstatě shodnými procesními prostředky, tedy projednáváním a rozhodnutím sporu, bez ohledu na specifické zvláštnosti. V případě pracovních sporů, ať již je projednává soud nebo rozhodčí komise, působí na odlišnost orgánů a postupu řízení před nimi nikoliv hmotněprávní základ těchto věcí, ale charakter funkce těchto orgánů.

Argumentem proti samostatnosti tzv. pracovněprávního procesu je nepochybně i rozsah procesních předpisů upravujících řízení před rozhodčími orgány. Jde celkem (zákoník práce a vyhláška č. 42/1975 Sb.) o 32 paragrafů. Tento poměrně malý rozsah procesní úpravy není schopen zajistit existenci dalších diferenciačních znaků jako např. vysoký stupeň vnitřní organizace právního odvětví, vyjádřený vlastními základními zásadami a vytvořením obecné a zvláštní části. Vzhledem ke kusé úpravě řízení před rozhodčími komisemi je vhodné dokonce stanovit subsidiární použití ustanovení občanského soudního řádu na řízení před rozhodčími komisemi.

za součást civilního procesu, vzhledem k odlišné úpravě samostatného hospodářského práva v ČSSR proti SSSR. Vztahy vznikající při řízení národního hospodářství a při hospodářské činnosti socialistických organizací v jejich vzájemném styku nelze považovat za občanskoprávní. Blížší zdů-

²⁸⁾ Procesněprávní charakter ustanovení není dán jen jeho zařazením do procesního předpisu. Kritériem charakteru ustanovení není jeho umístění. Srov. F. Šta j g r: viz práce cit. v pozn. 18, str. 20. Dále J. H r d l i č k a: Systematická a zejména funkční komplementárnost předpisů hmotného a procesního občanského práva. Právnícké štúdie č. 2, 1966, str. 378; J. B a v o r s k ý: Vztah občanského práva hmotného a procesního v ČSSR. In: Problémy kodifikace občanského práva v ČSSR a v PLR. AFJ UC, Bratislava 1973, str. 226, 236.

²⁹⁾ Pokud jde o arbitrážní právo procesní, srov. A. A. D o b r o v o l s k i j a k o l.: Arbitražnyj process v SSSR. Moskva 1973, str. 87–89.

³⁰⁾ Srov. N. G. A l e k s a n d r o v: Sovetskoje trudovoje pravo. Moskva 1951, str. 275; N. G. A l e k s a n d r o v – A. E. P a š e r s t n i k: Sovetskoje trudovoje pravo. Moskva 1952, str. 25, 274, 287; N. G. A l e k s a n d r o v – G. V. M u c i n o v: Trudovoje pravo. Moskva 1965, str. 13; C. J a c k o w i a k: Zakładowe organy wymiaru sprawiedliwości w sporach ze stosunku pracy. Poznań 1965; Z. S a l w a: Prawo pracy. Varšawa 1967, str. 10, 250–261; M. S w i e c i c k i: Prawo pracy. Varšawa 1968, str. 20, 555 a násl.

³¹⁾ Srov. A. E. P a š e r s t n i k: Teoretičeskije problemy kodifikacii obščesojuznogo zakonodatelstva o trude. Moskva 1955, str. 88; J. L i c k i: Prawo pracy PLR. Łódź–Varšawa 1964, str. 20; Z. S a l w a: viz práci cit. v pozn. 30, str. 262–264.

Je tím zcela zřetelně dána nesamostatnost právní úpravy, a tím více neexistence samostatného právního odvětví.³²⁾

Freund ve své práci³³⁾ zdůrazňuje na podporu samostatnosti tzv. pracovní-právního procesu, že jeho existence je nevyhnutelná pro zabezpečení optimální realizace hmotného práva pracovního v jeho konfliktních situacích. Dále uvádí, že civilní proces je pro ochranu pracovníprávních vztahů absolutně nedostačující. Optimální formu ochrany hmotněprávních (pracovníprávních) vztahů není prý možno řešit jen v normativní rovině, ale je nutno přihlídnout na realitu společenských vztahů z hlediska aspektu sociologického, psychologického apod. To pak vyžaduje i určitou mimosoudní formu ochrany v rámci daného pracovního kolektivu (podniku, závodu). A tedy tzv. pracovníprávním procesem Freund rozumí postup orgánu (rozhodčího, smířčího, předsoudního) *odlišného* od soudu a účastníků.³⁴⁾

Každé procesní právo předpokládá a také upravuje vedle řízení nalézacího i řízení vykonávací, v němž se zejména projevuje také mocenský charakter procesního orgánu. Vzhledem k tomu, že v řízení před rozhodčími komisemi není vykonávací řízení upraveno a pravomocná rozhodnutí, popř. schválené smíry jsou vynutitelné v civilním soudním vykonávacím řízení, je tím zákonodárcem jasně upravena pouze část řízení — řízení nalézací. Těžko si představit samostatné právní odvětví, které by upravovalo pouze část a ve zbytku odkazovalo na jiná právní odvětví.³⁵⁾

Domnívám se, že tyto argumenty nesvědčí ve prospěch samostatnosti tzv. pracovníprávního procesu, jako procesního odvětví, platného pro činnost rozhodčích komisí. Zajištění mimosoudní formy ochrany práv pracovníka (popř. organizace) je dáno již existencí předpisů o činnosti rozhodčích komisí, bez ohledu na zařazení těchto předpisů do toho kterého odvětví práva.

realizována soudy. Čím se řídí úprava řízení před jinými orgány než soudy v civilních věcech? Jak jsme již řekli, považujeme za civilní věci ty, které vyplývají z občanskoprávních, pracovních, rodinných a družstevních vztahů. Civilní věci mohou projednávat i jiné orgány, pokud tak

³²⁾ Řízení před státním notářstvím, jako jeden z druhů civilního procesu, má v § 25 zákona č. 95/1963 Sb., o státním notářství a o řízení před státním notářstvím (notářský řád), ve znění zákona č. 158/1969 Sb. a zákona č. 29/1978 Sb., výslovné ustanovení o subsidiárním použití občanského soudního řádu, vzhledem ke stejnému základu řízení. Aby nedocházelo v řadě otázek ke stejné normativní úpravě ve více předpisech a v podstatě k opakování stejných institutů (ustanovení), volil zákonodárce v zájmu stručnosti tuto úpravu subsidiárního použití ustanovení občanského soudního řádu. Stejně jako u rozhodčích komisí jde i zde o odlišný orgán provádějící řízení, než je soud, a přesto nehovoříme o samostatném „notářském právu procesním“. Srov. však M. G. A v d j u k o v : Notariat v SSSR. Moskva 1974, zejména str. 6.

³³⁾ M. F r e u n d : viz práci cit. v pozn. 19, str. 203, 219.

³⁴⁾ V souvislosti s vydáním zákona č. 122/1975 Sb., o zemědělském družstevnictví, a vyhlášky č. 160/1975 Sb., o smířčím řízení v JZD, nebude rovněž možno hovořit o samostatnosti „zemědělskodružstevního procesu“, i když jde v podstatě o stejnou úpravu řešení sporů, jako je upravena v zákoníku práce s tím, že zde jde pouze o smířčí orgán.

³⁵⁾ Nepochybně dalším argumentem je i úzká návaznost rozhodčího řízení (podobně jako řízení před státním notářstvím) na řízení před soudem o prostředcích nápravy vadných rozhodnutí.

II. CIVILNÍ PROCES A ROZHODČÍ ŘÍZENÍ

Vzniká otázka, kam zařadit řízení, jež provádějí rozhodčí komise?³⁶⁾

Není ojedinělé stanovisko v socialistické právní teorii zastávané např. Melnikovem,³⁷⁾ který považuje širší pojetí civilního procesu, zahrnující i řízení před jinými orgány než soudy, za nepřijatelné. Melnikov zdůvodňuje tuto nepřijatelnost rozdílnou podstatou soudů na jedné straně a nesoudních orgánů na druhé straně. Nepovažuje za možné úpravu výkonu soudnictví a současně činnosti jiných orgánů v jednom odvětví práva.

Avdejenko v podstatě shodně uvádí, že „Předpisy regulující způsob uskutečňování ochrany subjektivního občanského práva jinými orgány než soudem, nesmí být zahrnovány do civilního práva procesního, ale do odpovídajícího odvětví, které reguluje činnost daného orgánu vcelku a určuje jeho funkce, úlohy a pravomoc“.³⁸⁾

Klejnman zastává shodný názor tak, že „Ochranu občanských práv uskutečňují mnohé orgány a organizace cestou projednání a rozhodnutí sporů o právo, soudnictví však vykonává pouze soud jako státní orgán. Odevzdání některých kategorií právních sporů k rozhodování soudružskému soudu, k rozhodování komisím pro pracovní spory i odborovým orgánům a též orgánům arbitráže není přenesením funkce soudnictví; neexistuje žádné »soudnictví společenských orgánů«“.³⁹⁾

S Klejnmanem je možno souhlasit potud, že odevzdání některých kategorií právních sporů nesoudním orgánům není přenesením funkce soudnictví, což však nevylučuje společnou koncepci shodných procesních úprav.

V sovětské právní teorii je vyslovován nesouhlas se širší koncepcí civilního procesu mezi těmi, kteří jsou zastánci samostatnosti arbitrážního procesu.⁴⁰⁾ Pokud jde o řízení před státní arbitráží v ČSSR, nepovažujeme ho za součást civilního procesu, vzhledem k odlišné úpravě samostatného hospodářského práva v ČSSR proti SSSR. Vztahy vznikající při řízení národního hospodářství a při hospodářské činnosti socialistických organizací v jejich vzájemném styku nelze považovat za občanskoprávní. Bližší zdůvodnění je však mimo rámec tohoto článku.⁴¹⁾

³⁶⁾ Nejde o novou problematiku. Srov. např. K. Gerlich: Rozhodčí řízení v občanských rozepřích právních. Brno—Praha 1932, zejména str. 39 a literaturu tam citovanou.

³⁷⁾ A. A. Melnikov: Pravovoje položenije ličnosti v sovetskom graždanskom processe. Moskva 1969, str. 18.

³⁸⁾ N. I. Avdejenko: Mechanizm i predely regulirujuščego vozdejstvija graždanskoprocessualnogo prava. Leningrad 1969, str. 27—31.

³⁹⁾ A. F. Klejnman: Novejšije tečenija v sovetskoj nauke graždanskogo processualnogo prava. Moskva 1967, str. 15. Obdobně srov. i A. A. Dobrovolskij—A. A. Melnikov: Osnovnyje napravlenija razvitija nauki sovetskogo graždanskogo processualnogo prava. Sovetskoe gosudarstvo i pravo č. 12, 1975, str. 34; A. A. Dobrovolskij: Iskovaia forma zaščity prava. Moskva 1965, str. 49.

⁴⁰⁾ Viz např. T. E. Abova—V. S. Tadevosjan: Razrešenije chozjajstvennych sporov. Moskva 1968, str. 15.

⁴¹⁾ K tomu srov. J. Macur: práci cit. v pozn. 10, str. 267—268; J. Jodłowski—W. Siedlecki: Postępowanie cywilne. Varšava 1958, str. 8, 78 a násl.; W. Siedlecki: Zarys postępowania cywilnego. Varšava 1968, str. 8—9.

Na druhé straně jsou i v socialistické právní teorii zastánci širší koncepce civilního procesu. Ze sovětských procesualistů je to především Zejder, který vychází ze základního pojmu „spor o právo“, který široce konstruuje z hlediska procesu. Říká, že „Odlišnosti procesní formy, v níž probíhá činnost různých státních orgánů i společenských organizací při řešení sporu o právo a ochranu práva, nevylučuje, aby velmi mnohé procesní zásady a instituty byly společnými v právu, které reguluje činnost těchto orgánů a organizací“.⁴²⁾ Zejder pak v široce pojatém civilním právu procesním vnitřně diferencuje části, které jsou určeny skupinami procesně-právních předpisů, upravující určité druhy civilního procesu, tj. řízení před soudy, před hospodářskou arbitráží, před společenskými orgány a před administrativními orgány, včetně orgánů notářství.⁴³⁾

Zejder poukazuje na společný cíl a předmět činnosti těchto orgánů, tj. rozhodnutí o ochraně porušeného nebo ohroženého civilního práva. Toto považuje za základ pro sjednocení veškeré činnosti různých orgánů při rozhodování sporů o právo a při ochraně práv pod společný pojem: sovětský civilní proces.

V podstatě shodná stanoviska na podporu širšího pojetí civilního procesu dále zastávají i Ščeglov, Judelson, Žeruolis a Falkovič.⁴⁴⁾ Judelson však vysvětluje toto pojetí tak, že rozlišuje „systém vědy sovětského civilního procesního práva“, který zahrnuje pouze řízení soudní, a „systém pedagogické disciplíny“, kam patří i řízení nesoudní.⁴⁵⁾ Správně zdůrazňuje Macur, že „nelze však souhlasit s názory některých autorů, že širší pojetí civilního procesu představuje pouze mechanické spojení různých druhů procesů, mezi nimiž není podstatných vnitřních souvislostí“.⁴⁶⁾

Za zmínku ještě stojí i stanovisko významného procesualisty Hory, který říká o rozhodcích orgánech, že se dotýkají civilního řízení soudního nejenom svým předmětem, ale i úpravou řízení, protože vzorem a základem je i u rozhodčích orgánů řízení upravené civilním řádem soudním.⁴⁷⁾ Mluvíme také o tzv. judicializaci nesoudního řízení.

V současné době v ČSSR se zdá, že dochází mezi procesualisty k jednotnému stanovisku, pokud jde o pojetí civilního procesu a civilního práva procesního. Většina procesualistů zastává širší pojetí civilního procesu.

⁴²⁾ N. B. Zejder: Predmet i sistema sovetskogo graždanskogo processualnogo prava. Pravovedenije č. 3, 1962, str. 71.

⁴³⁾ Řízení před státním notářstvím má nepochybně strukturu civilního procesu a nelze ho zařazovat mezi administrativní orgány.

⁴⁴⁾ V. N. Ščeglov: Graždanskoje processualnoje pravootnošenie. Moskva 1966, str. 148–149; K. S. Judelson: Sovetskoe graždanskoje processualnoje pravo. Moskva 1965, str. 13, a Graždanskij process. Moskva 1972, str. 27–30; I. Žeruolis: Suščnost sovetskogo graždanskogo processa. Vilnius 1969, str. 6; M. S. Falkovič: Dalnejšie soveršenstvovanie pravovych form rassmotrenija chozajstvennyh sporov. Sovetskoe gosudarstvo i pravo č. 1, 1964, str. 55–56.

⁴⁵⁾ K. S. Judelson: viz práci cit. v pozn. 44, str. 30–31.

⁴⁶⁾ J. Macur: viz práci cit. v pozn. 10, str. 267.

⁴⁷⁾ V. Hora: Československé civilní právo procesní, III. díl. Praha 1929, str. 242.

Např. Fiala říká: „V současné době rozumíme u nás pod pojmem civilní proces řízení před civilními soudy, před státním notářstvím, komisemi pro pracovní spory (dnes rozhodčími komisemi, pozn. autora), před rozhodci a před odborovým orgánem podle zákona č. 84/1972 Sb., o objevech, vynálezech, zlepšovacích návrzích a průmyslových vzorech (civilní proces v širším smyslu). Vlastním civilním procesem však rozumíme jen řízení před civilními soudy (civilní proces v užším smyslu), upravený občanským soudním řádem.“ V podstatě shodně i autoři Komentáře k občanskému soudnímu řádu. Autor tohoto článku zahrnuje mezi subjekty civilního procesu, na základě zákona č. 122/1975 Sb., o zemědělském družstevnictví, i smířčí orgány JZD, vedle subjektů, kterými jsou smířčí orgány ROH a výrobních družstev ve sporech o odměny poskytované v souvislosti s vynálezy, zlepšovacími návrhy a průmyslovými vzory.⁴⁸⁾

Nepochybně však je, že ve všech řízeních před těmito subjekty, která zařazujeme do civilního procesu, se zásadně rozhoduje o věcech vyplývajících z právních vztahů, v nichž jejich účastníci mají rovné postavení.

Macur vnitřně diferencuje civilní proces na relativně samostatná řízení před soudy, před státním notářstvím, před rozhodčími komisemi a před rozhodci.⁴⁹⁾ Relativní samostatnost zdůvodňuje tím, že spory o právo nemohou být řešeny v univerzální formě řízení, jež není ovlivňována hmotným právem. Je nutno přihlédnout k podstatným funkčním vazbám mezi právem hmotným a procesním. Proto je struktura a funkce civilního procesu určována povahou hmotněprávních vztahů, jimž je v procesu poskytována ochrana.

Za civilní právo hmotné považujeme ty oblasti společenských vztahů občanů a organizací, které jsou upraveny zejména v občanském zákoníku, v zákonu o rodině, v zákoníku práce, v zákonech o družstvech, v zákonu o mezinárodním právu soukromém a v jejich prováděcích předpisech. Při ochraně těchto vztahů mohou vystupovat ty orgány, jimž je tato ochrana zákonem svěřena.

Můžeme tedy říci, že *civilním procesem* rozumíme postup subjektů civilního řízení při rozhodování věci nebo jen při projednávání věci (za účelem dosažení smíru), které vyplývají z občanskoprávních, pracovních, rodinných a družstevních vztahů, popř. i z jiných vztahů, stanoví-li tak zákon, jehož cílem je poskytnout ochranu civilním subjektivním právům, jakož i právní vztahy, které mezi subjekty při tomto postupu vznikají. Civilní

⁴⁸⁾ J. Fiala: Historický vývoj některých procesních principů, zásad a institutů civilního procesu. AUC — Iuridica 1974, Monographia XXI, str. 9; Komentář k občanskému soudnímu řádu, I. díl. Praha 1970, str. 14; J. Macur: viz práci cit. v pozn. 10, str. 270; P. Hlavsa — A. Winterová: Doplňková skripta z občanského práva procesního. Praha 1977, str. 30, 48.

⁴⁹⁾ J. Macur: viz práci cit. v pozn. 10, str. 270; srov. i práci S. Włodzyky o pojmu a druzích civilního procesu. In: Wstęp do systemu prawa processowego cywilnego. Varšava 1974.

proces vymezujeme bez ohledu na úpravu a zařazení předpisů, které upravují procesní činnost jeho subjektů.⁵⁰⁾

Jaká stanoviska k této problematice jsou zastávána představiteli odvětví pracovního práva? Mezi zastánce samostatnosti tzv. pracovněprávního procesu patří např. Mestitz, který uvádí, že „procesní právo musí být adekvátní hmotnému právu v tom smyslu, že musí zabezpečovat uskutečnění těch cílů a tendencí, které ovládají hmotné právo — adekvátní co do orgánů i co do prostředků, které dává k dispozici“.⁵¹⁾ Toto má prý za následek vznik zvláštního tzv. pracovněprávního procesu, jako prostředku k zabezpečení realizace pracovního práva hmotného v jeho specifickosti, vzhledem k tomu, že hmotněprávní úprava pracovního práva vede téměř k poznatku, že pracovní spory se vymykají nalézání práva před soudy nebo administrativními orgány. S tímto názorem rozhodně nemůžeme souhlasit.

Rovněž Freund je zastáncem samostatného tzv. pracovního práva procesního.⁵²⁾

Naproti tomu Tröster se domnívá, že civilní proces nelze redukovat jen na řízení před soudem. Uvádí, že „pracovní právo hmotné ve své rozmanitosti, neboť se v něm především prolínají prvky »soukromoprávní« i »veřejnoprávní«, si může sice vytvářet určité, zvláštní procesní formy, které slouží jako prostředky realizace subjektivních práv (rozhodčí řízení, smírčí řízení), avšak toto samo o sobě ještě neznamená, že pracovnímu právu hmotnému odpovídá jemu vlastní pracovněprávní proces, který je základem samostatného odvětví právního řádu, pracovního práva procesního. Nebylo by to podle našeho názoru při dnešní již nepřiměřené rozdrobenosti našeho právního řádu společensky žádoucí ani účelné. Nedomníváme se rovněž, že vytvoření samostatného odvětví práva hmotného si vyžaduje nutně vznik jemu odpovídajícího čili adekvátního práva procesního. Ani to není vždy dobře možné, tím spíše, jde-li o takové odvětví práva hmotného, kde se prolínají normy soukromoprávní povahy s normami veřejnoprávními, jako je tomu právě u pracovního práva; pozitivněprávní úprava tomu konečně také nasvědčuje“. (Zde má Tröster na mysli možnost správního řízení, řízení před hospodářskou arbitráží na základě § 50, 270a, 34, 201 ZP nebo dokonce vznik trestního řízení při porušení pracovní kázně, které nabylo charakteru přečinu, kde v žádném z těchto případů nelze hovořit

⁵⁰⁾ Nejde jen o zkoumání v oblasti civilního práva procesního vzhledem k tomu, že jde i o obecnější otázky (integrační zkoumání), spadající nepochybně i do teorie práva. Hovoří se i o „obecné vědě o řízení“, srov. W. Siedlecki: *Nauka prawa procesowego cywilnego a teoria prawa*. Państwo i prawo č. 7, 1972, str. 31–35. V dalším vědeckém výzkumu je nutno věnovat i pozornost zkoumání civilního procesu jako institucionalizaci procesu poznání a rozhodování, kde tato institucionalizace je zvláštním případem, tj. cílevědomě vytvořenou formou společenských vztahů podmíněností lidského poznání.

⁵¹⁾ F. Mestitz: *Rozhodovanie pracovných sporov*. Právny obzor č. 9, 1968, str. 815 až 816.

⁵²⁾ M. Freund: *K pojmu a funkcii pracovního práva procesního*. Právny obzor č. 1, 1970, str. 72–85; dále viz práci cit. v pozn. 19, zejména str. 220–232 a práci cit. v pozn. 24, str. 303.

o tzv. pracovněprávním procesu jako prostředku ochrany práv upravených pracovním právem hmotným.)⁵³⁾

V podstatě je možno s Tröstrem souhlasit v tom, že pracovnímu právu hmotnému neodpovídá jemu vlastní „pracovněprávní proces“, jako samostatné odvětví právního řádu.

Z těchto příkladů vyplývá, že ani představitelé teorie pracovního práva nejsou jednoznačně přesvědčeni o nutnosti samostatného procesního právního odvětví, odlišeného od civilního procesu. Není asi rovněž správné zahrnovat výklady o rozhodčím řízení do oblasti pracovního práva, jak tomu bylo v minulé době.⁵⁴⁾ Tím však nemáme na mysli problematiku pracovních sporů vůbec.

Jak jsme již poukázali, jde zcela nepochybně v rozhodčím řízení o úpravu *procesních institutů* (odtud i pramenící snahy o vytvoření samostatného procesního odvětví), a to vlastních civilnímu procesu. Jde o natolik složité procesní otázky, že nebyly ani do všech důsledků promyšleny při dosavadních legislativních úpravách, což je spojeno s výkladovými problémy, nesprávným užíváním procesní terminologie apod.⁵⁵⁾

Chceme-li zdůraznit ty prvky, které mají význam pro další úvahy, můžeme za civilní proces považovat každé řízení, které probíhá před orgány, které mají pravomoc projednávat a rozhodovat civilní věci.⁵⁶⁾

Civilní věc je vymezována kritérii materiální povahy. Za civilní věc je považována každá věc, která vyplývá ze vztahů občanskoprávních (v užším smyslu) a ze vztahů obdobných, v nichž se vyskytuje pro civilní vztahy charakteristický prvek — rovnost účastníků. Mezi civilní věci tedy počítáme věci upravené právem občanským, pracovním, rodinným, družstevním, autorským, vynálezeckým, popř. i jiným odvětvím práva, pokud se vztahy jím upravené zakládají na rovnosti účastníků.⁵⁷⁾

Pro uznání věci za věc civilní je rozhodující materiální kritérium, tedy povaha právního vztahu, z něhož tato věc vzniká. V podstatě výjimečně se k civilním věcem zahrnují také věci vznikající na základě jiných právních vztahů (administrativních), pokud zákon předpokládá ochranu subjektivních práv, vznikajících z těchto vztahů, cestou civilního (zpravidla soudního) procesu.⁵⁸⁾

⁵³⁾ K. Witz a kol.: Nástin čs. pracovního práva. Praha 1974, hlava XXIV — Spory z pracovněprávních vztahů (pracovní spory), str. 375 (autor dr. Tröster).

⁵⁴⁾ Viz K. Witz a kol.: Učebnice čs. pracovního práva. Praha 1967, str. 376–382, a dále K. Witz a kol.: viz práci cit. v pozn. 53, str. 378–387.

⁵⁵⁾ K této problematice srov. P. Hlavsa: Koncepce a právní úprava řešení pracovních sporů. AUC — Iuridica, 1978, Monographia XXVIII.

⁵⁶⁾ Srov. W. Siedlecki: Prawo procesowe cywilne a prawo cywilne materialne. Krakowskie Studia Prawnicze č. 3–4, 1969, str. 69.

⁵⁷⁾ F. Štajgr a kol.: viz práci cit. v pozn. 7, str. 24; W. Siedlecki: viz práci cit. v pozn. 41, str. 7–8; K. S. Judelson: Sovetskoe graždanskoje processualnoje pravo. Moskva 1965, str. 9; H. Nathan: Das Zivilprozessrecht der DDR. Berlín 1957, str. 51; Z. Stalev: Bulgarsko graždansko processualno pravo. Sofie 1966, str. 45 a násl.

⁵⁸⁾ Z těchto důvodů se někdy pro vymezení civilní věci používá kritéria formálního, tj. podle příslušného orgánu a způsobu řízení.

Vymezujeme-li pojem civilního procesu na základě pojmu civilní věci, považujeme pak za *civilní proces* řízení ve věcech civilních před soudy, státními notářstvími, rozhodčími komisemi, rozhodci a jinými rozhodčími a smířčími orgány, kterým je svěřena pravomoc řešit tyto (civilní) věci.⁵⁹⁾ Jednotlivá řízení pak označujeme jako *druhy* civilního procesu.

Ve většině socialistických zemí je v současné době přijato výše uvedené vymezení civilního procesu,⁶⁰⁾ s tím, že zahrnují do civilního procesu i řízení před arbitráží (nikoliv v ČSSR). Vyskytují se však i názory, že řízení před arbitráží je druhem správního řízení.⁶¹⁾

Domníváme se, že je možno souhlasit s výše uvedeným pojetím civilního procesu. V rámci jednoho právního odvětví (civilního procesu) mohou se vyskytovat subjekty se značnou specifikou, jestliže jsou ve své podstatě podchyceny společnou metodou tohoto odvětví, tj. odpovídajícím mu způsobem regulace společenských vztahů.⁶²⁾ Komponenty metody civilního procesu jsou mimo jiné takové jeho zásady (např. dispoziční, rovnosti účastníků), jejichž obsah je dán charakterem civilních vztahů a úkolem ochrany práv a oprávněných zájmů občanů a organizací, a ty jsou pak společné pro všechny druhy civilních řízení. A jestliže procesní předpisy v jednotlivých druzích řízení mají společný obecný základ, tvoří jediné právní odvětví.

Abyste právní předpisy podměnily samostatnost právní metody a uznání oddělenému systému a souhrnu právních předpisů za odvětví práva, je nutno, aby disponovaly kvalitativními rozdíly, které určují specifiku v právním postavení subjektů, v důvodech vzniku, změny a zániku právních vztahů, v jeho právní formě a v obsahu.

Mocenskoprávní struktura procesních vztahů a účast soudu a ostatních (společenských) nesoudních orgánů při ochraně práv, jsou prvky metody civilního procesního práva, které vyplývají z povahy socialistického práva a nutnosti jeho ochrany.⁶³⁾ Totožné zásady určují okruh zainteresovaných

⁵⁹⁾ Berutowicz rozlišuje u nesoudních orgánů řízení před orgány státními a před orgány společenskými. Viz W. Berutowicz: Sadowe postępowanie cywilne w zaręsy. Wrocław 1968, str. 78 a násl., 85 a násl.

⁶⁰⁾ F. Štajgr a kol.: viz práci cit. v pozn. 7, str. 10; J. Jodłowski: W kwestii zakresu i przedmiotu nauki postępowania cywilnego. Państwo i prawo č. 4–5, 1969, str. 714 a násl. a literatura tam citovaná.

⁶¹⁾ Viz W. Bagiński: Problem państwowego arbitrażu gospodarczego. P. U. G. č. 1, 1961, str. 3; W. Hybiak: Prawne formy działania państwowego arbitrażu gospodarczego. Państwo i prawo č. 10, 1966, str. 495 a násl.

⁶²⁾ Obecně o metodě právního regulování viz V. M. Čchikvadze—C. A. Jam-polskaja: O sisteme sovetskogo prava. Sovetskoe gosudarstvo i pravo č. 9, 1967, str. 32–40; V. D. Sorokin: Metod pravovogo regulovanija. Moskva 1976. Macur rozumí metodou právního regulování povahu a míru účasti subjektů právního vztahu na vzniku a rozvíjení tohoto vztahu, resp. ve formování jeho obsahu; viz J. Macur: práce cit. v pozn. 10, str. 228, a dále o této metodě tamtéž na str. 228–240.

⁶³⁾ P. F. Jelisejkin: Zaščita subektivnych prav a interesov i kompetencija suda v sovetskom graždanskom processe. Učjonyje zapisky Dalnevostočnogo gosudarstvennogo universiteta, Vladivostok 1969, díl 31, str. 71–72.

subjektů civilního procesu i skutečností, které způsobují zahájení, průběh a skončení civilního procesu.

Můžeme pak za metodu civilního procesu označit zabezpečení ochrany civilních subjektivních práv soudem a dalšími orgány na návrh zainteresovaných osob, na základě procesní rovnosti účastníků, jejich povinnosti dokázat tvrzení, na nichž jsou založeny žalobní nároky, popř. námitky, na volnosti účastníků při nakládání s procesními právy pod kontrolou a za pomoci příslušného orgánu.

Takové pojetí metody civilně procesního regulování vychází ze spojení státní a společenské formy ochrany civilních práv a z takových zásad civilního procesu jako je např. zásada dispoziční, rovnosti účastníků. Na dané metodě jsou založeny předpisy upravující řízení před soudy a ostatními orgány v civilním procesu. Jejich souhrn a systém vytváří civilní právo procesní. Organizace a činnost orgánů činných v civilním procesu má své zvláštnosti, určené skladbou příslušných právních vztahů a jejich charakterem, ale metoda civilního práva procesního, daná úkoly ochrany práv a oprávněných zájmů občanů a organizací, je jediná.

Máme zato, že civilní proces je jako univerzální forma ochrany jednotný, a proto změny v jednom z odvětví hmotného práva nemohou podstatně změnit jeho základní zásady a instituty. Existence procesních odlišností při projednávání specifických kategorií věcí jednotlivými subjekty civilního procesu, jakož i případná změna jejich počtu, nenarušuje jednotnost civilního procesu, jako formy ochrany subjektivních práv a oprávněných zájmů, která se uskutečňuje podle společných procesních zásad.⁶⁴⁾

Vývojově nelze ani opomenout ne příliš vzdálenou úpravu, kdy téměř všechny zmíněné věci, tedy věci civilní, patřily jen do pravomoci jednoho orgánu, a to soudu a řízení o nich bylo upraveno jednotně.

III. OTÁZKY VYMEZENÍ ROZSAHU PRAVOMOCI SUBJEKTŮ CIVILNÍHO PROCESU

Velmi aktuální otázkou se stává rozsah pravomoci mezi jednotlivými subjekty civilního procesu, pokud jde o poskytování právní ochrany, buď cestou soudu nebo cestou jiných subjektů (nesoudních) civilního procesu.⁶⁵⁾

⁶⁴⁾ Jiné stanovisko zastává např. Tróscányi, který říká: „je těžko představitelné, že by procesním právem, odpovídajícím pracovnímu právu, byl civilní proces. Jakkoliv základní zásady řízení v pracovních sporech vykazují nesporně podobnost se zásadami civilního procesu, nejsou s nimi totožné, neboť jejich úkolem je realizovat požadavky, které vyplývají ze zvláštností pracovního práva. Když soudy projednávají pracovní spory, jsou subjekty řízení ve věcech pracovních a musí se pracovním sporem zabývat v souladu se základními zásadami pracovního práva, s přihlédnutím k základním zásadám ovládající řízení v pracovních sporech, ať již působí v první nebo v druhé instanci.“ (L. Tróscányi: Le droit de procédure en matière de conflits du travail dans les pays socialistes européens. Budapešť 1974, str. 13.)

⁶⁵⁾ V socialistických státech se objevují dvě různé tendence. V MLR po poslední novele občanského soudního řádu (s účinností od 1. 1. 1973) dochází k přesunu pravomoci z nesoudních řízení do řízení před soudy. Naopak v PLR je řada věcí vylučována ze soudní pravomoci ve prospěch pravomoci nesoudních orgánů.

V této souvislosti se nejčastěji klade otázka existence „monopolu“ výkonu spravedlnosti soudy.⁶⁶⁾ Československé právní předpisy nesvěřují nikde výlučně výkon ochrany práva (spravedlnosti) soudům. Ústava ČSSR v čl. 97 svěřuje ochranu socialistického státu, jeho společenského zřízení i práv a oprávněných zájmů občanů a organizací pracujícího lidu soudům a prokuratuře. Zákon o organizaci soudů a o volbách soudců (č. 36/1964 Sb., ve znění pozdějších předpisů) navazuje v § 1 tak, že hovoří o *výkonu soudnictví*, který svěřuje soudům ČSSR, ČSR a SSR.

Spravedlivá ochrana práv a oprávněných zájmů občanů a organizací v civilních věcech je pak ve shodě s § 2 odst. 1 a § 3 odst. 1 písm. a) zákona o organizaci soudů a o volbách soudců, svěřena soudům v širokém rozsahu daném § 7 občanského soudního řádu, tj. ve všech věcech, které vyplývají z občanskoprávních, pracovních, rodinných a družstevních vztahů. Jedině zákonem může být takto obecně vymezená pravomoc soudů omezena ve prospěch jiných (nesoudních) orgánů.

Máme zato, že nelze v ČSSR hovořit o „monopolu“ výkonu spravedlnosti soudy.⁶⁷⁾ Nesoudními orgány, kterým je svěřena pravomoc k projednávání a rozhodování civilních věcí jsou i rozhodčí komise (vedle státního notářství, rozhodců a smírčích orgánů).

Příčiny, které vedly k vyloučení civilních věcí z pravomoci soudů jsou složité. Po skončení druhé světové války, před vypracováním nových kodexů, byly námitky vedeny proti zastaralým zákonům, které nebyly přizpůsobeny podmínkám lidově demokratického státu a proti kádřím, které působily ve funkcích soudců, aniž by dostatečně chápaly smysl politických a společenských přeměn.⁶⁸⁾ Tyto námitky ztratily v současnosti své opodstatnění.

Dále je třeba připomenout koncepci odumírání státu, zejména z padesátých let, podle které měl socialistický stát ztrácet svůj tradiční charakter orgánu donucení a represe, s čímž měla současně vzrůstat úloha a význam společenských orgánů, které měly přejímat funkce vykonávané státními orgány.⁶⁹⁾

V současné době doznaly dřívější teoretické koncepce značných změn. Svoboda charakterizuje výše uvedenou koncepci jako „určité přecenění

⁶⁶⁾ Srov. S. Włodzka: Konstytucyjna zasada sadowego wymiaru sprawiedliwości w PLR. Państwo i prawo č. 11, 1964, str. 661; M. Rybicki: Problemy sądów i prokuratury w konstytucjach europejskich państw socjalistycznych. In: Studia k zakresu konstytucjonalizmu socjalistycznego. Varšava 1969, str. 339.

⁶⁷⁾ Opět ponecháváme stranou otázku řízení před státní arbitráží, přestože i toto řízení podporuje náš názor.

⁶⁸⁾ Srov. L. Czajkowski—W. Schaff—W. Siedlecki: Prawo sadowe. In: Dziesięciolecie Prawa Polski Ludowej. Varšava 1955, str. 346.

⁶⁹⁾ K zakotvení této tendence došlo i v Ústavě ČSSR (čl. 5). Dále např. důvodová zpráva k zákonu č. 38/1961 Sb., o místních lidových soudech, v úvodní části říká: „Neustále se zvyšuje význam dobrovolných společenských organizací pracujících, na které jsou postupně přenášeny i některé úkoly státních orgánů.“ Dále srov. vyhlášku č. 184/1959 Ú. 1, kterou se vydávají Směrnice pro rozhodování pracovních sporů v závodech.

stupně uvědomělosti mas“, což vedlo k podcenění autority socialistického státu.⁷⁰⁾ Rovněž Freund přiznává, že budování koncepce rozhodčího řízení na teorii přechodu některých státních funkcí na společenské organizace se v praxi neosvědčilo, ale ne tak pro tuto samotnou teorii, jako pro její mechanickou a dogmatickou aplikaci.⁷¹⁾ V souvislosti s tím dochází i k přehodnocení praktických závěrů, vyplývajících z těchto dřívějších koncepcí, vzhledem k tomu, že „etapa státnosti v rozvoji lidstva ještě zdaleka nekončí“.⁷²⁾ Také při nejnovějším hodnocení vývoje našeho státu se poukazuje na chyby, které se v tomto období projevíly v subjektivistických a voluntaristických snahách předbíhat vývoj. Na základě toho docházelo k vytváření iluzí jakoby Československo stálo již na prahu beztrždní komunistické společnosti.⁷³⁾

V současné době vedle nepochybně správné tendence zvyšovat účast lidu na řízení státu, se jeví problematika přímého přenášení úkolů státu na společenské organizace pracujících ještě stále složitou a z těchto důvodů také i spíše perspektivní,⁷⁴⁾ a to zejména v oblasti přenášení pravomoci soudů na jiné (společenské) organizace.⁷⁵⁾

V etapě státu nižší fáze komunismu, při budování rozvinuté socialistické společnosti⁷⁶⁾ mizí třídně antagonistické určení státu a v tomto smyslu stát „odumírá“, ale nemůže ještě odumřít, neboť první fáze komunismu má na sobě ještě mateřské znamení staré společnosti.⁷⁷⁾ Stát zůstává nutný, aby předcházel či potíhoval protispoločenská jednání, podmíněná postavením individuí v „područí dělby práce“ a protikladem mezi duševní a fyzickou prací jako jednoho „z nejdůležitějších zdrojů dnešní společenské nerovnosti“.⁷⁸⁾ Stát je nutný potud, pokud se lidé nenaučí pracovat „bez jakýchkoliv právních norem“, pokud si nezvyknou dobrovolně „zachovávat elementární pravidla společenského soužití“.⁷⁹⁾ A máme-li na mysli přenášení

⁷⁰⁾ K. Svoboda: XXIV. sjezd KSSS a některé otázky státu a práva v sovětské společnosti. Právník č. 8, 1971, str. 623 a násl.

⁷¹⁾ M. Freund: viz práci cit. v pozn. 19, str. 189.

⁷²⁾ A. Lopatka: Wzrost roli państwa i prawa w życiu narodu polskiego. Państwo i prawo č. 10, 1973, str. 19–20. Srov. i prohlášení Ústavy SSSR, Rudé právo 8. 10. 1977, str. 3.

⁷³⁾ Přehled dějin KSČ. Praha 1976, str. 301.

⁷⁴⁾ Shodně E. Kučera a kol.: viz práci cit. v pozn. 16, str. 159.

⁷⁵⁾ Srov. P. E. Nedbajlo: O juridických garantijach pravilnogo osuščestvlenija sovětskich pravovych norm. Sovetskoe gosudarstvo i pravo č. 6, 1957, str. 20. Srov. i důvody, které v ČSSR vedly ke zrušení místních lidových soudů v roce 1969.

⁷⁶⁾ Zpráva o činnosti strany a vývoji společnosti od XIV. sjezdu KSČ a další úkoly strany, přednesená generálním tajemníkem ÚV KSČ s. G. Husákem. Sborník hlavních dokumentů XV. sjezdu KSČ, Praha 1976, str. 32.

⁷⁷⁾ K. Marx: Kritika gothajského programu. In: Marx – Engels: Spisy II, Praha 1950, str. 18. Dále srov. projev L. I. Brežněva k návrhu Ústavy SSSR a k výsledkům všelidové diskuse. Rudé právo 5. 10. 1977, str. 3.

⁷⁸⁾ V. I. Lenin: Stát a revoluce, Spisy, sv. 25, Praha 1956, str. 481.

⁷⁹⁾ V. I. Lenin: viz práci cit. v pozn. 78, str. 475, 480. Lenin současně však upozorňuje, že samozřejmě tempo metody a různé aspekty vývoje socialistické státnosti a jejího přechodu k prvkům komunistické samosprávy jsou podstatně spouřčovány vnějšími vztahy a existencí protikladných společenských soustav.

úkolů státu na společenské organizace pracujících, pak jde pouze o jednu „z forem procesu odumírání socialistického státu, a to formou nikoli určující a rozhodující“.⁸⁰⁾

Nepochybně předělem pro přenášení úkolů státních orgánů na společenské organizace je i vlastní povaha jednotlivých organizací, jako organizací zájmových.⁸¹⁾ Pokud společenské organizace reprezentující své skupinové zájmy (vedle celospolečenských) převezmou úkoly státních orgánů, jako nositelů vysloveně celospolečenských zájmů, může dojít buď k nedostatečné reprezentaci celospolečenských zájmů společenskými organizacemi, nebo k odcizení se poslání, které má být těmto organizacím vlastní a hlavní.⁸²⁾

Další důležitou otázkou je konkrétní vymezení pravomoci nestátních orgánů, které spočívá buď v přenesení na ně jisté části oprávnění státních orgánů, nebo v pouze alternativní úpravě těchto oprávnění vedle sebe společenskými organizacemi i státními orgány. Absolutní přechod některých úkolů státních orgánů na společenské organizaci ani nebyl dosud realizován.

V ČSSR právní úprava řešení pracovních sporů byla jednou z prvních oblastí, kde došlo k realizaci postupného přechodu oprávnění (pravomoci) státních orgánů (soudů) na nestátní (společenské organizace).

Nadále bude ve smyslu závěrů XV. sjezdu KSČ úkolem právní vědy pomáhat při současném rozvoji a zdokonalování socialistického státu v hledání dalších cest pro rozšíření aktivní účasti pracujících a jejich kolektivů v politickém životě státu, která je hlavním obsahem socialistické demokracie.⁸³⁾

ПЕТР ГЛАВСА

Третье́е разбирательство как вид гражданского процесса

РЕЗЮМЕ

В данной статье, озаглавленной „Третье́е разбирательство как вид гражданского процесса“, автор рассматривает теоретический вопрос о том, следует ли сферу правового регулирования порядка рассмотрения трудовых споров комиссиями по трудовым спорам отнести к трудовому законодательству или к гражданско-процессуальному законодательству. Вместе с тем дается им критический анализ теорий, служащих обоснованием создания самостоятельной правовой отрасли, так называемого трудового процессуального права (процессуально-трудового права).

⁸⁰⁾ E. Kučera: viz práci cit. v pozn. 16, str. 159. Srov. i V. Knap: Problémy právní jistoty občanů v socialistické společnosti. Právnik č. 4, 1976, str. 300.

⁸¹⁾ Srov. důvodovou zprávu k novele zákoníku práce (zákon č. 153/1969 Sb.), která konstatuje, že obligatorní rozhodčí řízení uskutečňované odborovými orgány mělo mnoho nedostatků. Dále srov. pokud jde o obsah funkcí odborů v socialistické společnosti M. Freund: práci cit. v pozn. 19, str. 186–194, a J. Ivanov: Odbory v politickém systému socialismu. Praha 1976.

⁸²⁾ Srov. F. Mestitz: viz práci cit. v pozn. 51, str. 818.

⁸³⁾ Sborník hlavních dokumentů XV. sjezdu KSČ. Praha 1976, str. 31–42, zejména str. 38–39. Srov. i Ústavu SSSR, zejména čl. 7–9, viz pozn. 72.

Наряду с понятием гражданского процесса, автор истолковывает цитату Маркса о соотношении материального и процессуального права. Гражданский процесс — это самостоятельная отрасль права, находящаяся под влиянием других отраслей, в частности таких, которые по отношению к нему фигурируют как материальное право. Гражданский процесс не является формой материального права, а формой существования (т. е. реализации) предписаний материального права. Это — самостоятельное проявление правовой жизни с присущими ему принципами и направленностью развития.

Фактическое назначение гражданского процесса заключается в обеспечении реализации материально-правовых предписаний путем осуществления охраны субъективных прав, предусмотренных этими предписаниями, или путем принуждения к исполнению установленных ими обязанностей. Что касается целей и задач, т. е. классовой направленности гражданского процесса, последний не должен отличаться от материального права („процесс и законы должны быть проникнуты одним духом“). Однако принципы гражданского процесса не исходят только лишь из какой-то одной отрасли материального права. Отдельно взятые отрасли материального права фигурируют по отношению к тому или иному процессуальному органу как материальные не на основе присущих им каких-то особых свойств, а в силу того, что законодателем возложена на данный орган обязанность по применению предписаний, отражающих содержание этих отраслей. Вот почему субъективные права, предоставляемые одной отраслью, могут охраняться и разными процессуальными органами с самостоятельной регламентацией разбирательства в них.

Однако несомненным является тот факт, что все виды разбирательств в органах, занимающихся разрешением гражданских дел, в которых сторонам признается одинаковое положение, имеют общие черты, принципы и некоторые процессуальные институты. Основываясь на этом, автор считает их видами гражданского процесса. Что касается собственного предмета, собственного метода процессуально-правового регулирования, высокого уровня внутренней организации, проявляющегося в наличии собственных основополагающих начал и в сформировании общей и особенной частей, то отдельно взятые виды разбирательства не являются столь обособленными, чтобы образовать самостоятельную процессуально-правовую отрасль.

Автором определяется гражданский процесс как порядок действий субъектов гражданского судопроизводства при разрешении или только при рассмотрении дел (с целью достижения мирового соглашения), происходящих из гражданско-правовых, трудовых, семейных, кооперативных и других отношений, поскольку это предусмотрено законом, цель которого заключается в осуществлении охраны гражданских субъективных прав, и как правоотношения, складывающиеся между субъектами в процессе этих действий.

Разбирательство в комиссиях по трудовым спорам в ЧССР характеризуется автором как вид гражданского процесса (а не как самостоятельная правовая отрасль).

В связи с определением объема правомочий отдельных субъектов гражданского процесса автор занимается также проблематикой перехода некоторых прав подведомственности, осуществляемых государственными органами, к общественным организациям, в частности к профсоюзным органам.

PETR HLAVSA

Das Schiedsverfahren als Art des Zivilprozesses

RÉSUMÉ

Der Autor beschäftigt sich in dem „Das Schiedsverfahren als Art des Zivilprozesses“ betitelten Artikel mit der theoretischen Frage, ob der Bereich der rechtlichen Regelung der Erledigung von Arbeitsstritten in das Arbeitsrecht oder in das Zivilprozessrecht gehört. Gleichzeitig setzt er sich kritisch mit den Theorien auseinander,

die die Notwendigkeit der Herausbildung eines selbständigen Rechtszweiges, des sog. Arbeitsprozessrechts (arbeitsrechtlichen Prozesses) begründen.

Der autor befasst sich neben dem *Begriff des Zivilprozesses* mit der Interpretation des Marxzitates über die Beziehung des materiellen zum Prozessrecht. Der Zivilprozess ist ein selbständiger Rechtszweig, der dem Einfluss anderer Zweige unterliegt und besonders jener, die als materielles Recht mit ihm in Beziehung treten. Der Zivilprozess ist keine Form des materiellen Rechts, aber eine Form des Lebens (d. i. der Realisierung der Vorschriften des materiellen Rechts). Er ist eine selbständige Kundgebung des Rechtslebens, hat seine eigenen Grundsätze und Entwicklungstendenzen.

Die Sendung des Zivilprozesses ist eben in der Sicherung der Realisierung der materiellrechtlichen Vorschriften vermittels des Schutzes der durch diese Vorschriften festgesetzten subjektiven Rechte, bzw. durch den Zwang, die durch sie auferlegten Pflichten zu erfüllen. In seinen Zielen und Aufgaben, also in seiner klassenmässigen Ausrichtung, darf sich der Zivilprozess vom materiellen Recht nicht unterscheiden („ein einheitlicher Geist muss Prozess und Gesetze durchdringen“). Die Grundsätze des Zivilprozesses ergeben sich jedoch nicht aus irgendeinem einzelnen Zweig des materiellen Rechts. Die einzelnen Zweige des materiellen Rechts treten in der Beziehung zu einem bestimmten Prozessorgan als materielle keineswegs aufgrund irgendwelcher ihrer besonderen Eigenschaften auf, sondern infolge dessen, dass der Gesetzgeber diesem Organ die Anwendung der Vorschriften, die den Inhalt der gegebenen Zweige bilden, auferlegt. Daher können auch die von einem Rechtszweig gebotenen subjektiven Rechte von verschiedenen Prozessorganen, die auch über eine selbständige Regelung des Verfahrens vor ihnen verfügen, geschützt werden.

Unzweifelhaft ist jedoch, dass alle Verfahrensarten vor Organen, die über Zivilsachen, in denen die Beteiligten eine im gegenseitigen Verhältnis gleichberechtigte Position einnehmen, entscheiden, übereinstimmende Züge, Grundsätze und auch einige Prozessinstitute gemeinsam haben. Aus diesen Gründen betrachtet sie der Autor als *Arten* des Zivilprozesses. Die einzelnen Arten des Verfahrens zeichnen sich nicht durch eine solche Selbständigkeit aus, soweit es um den eingetlichen Gegenstand geht, um die eigene Methode der prozessrechtlichen Regulierung, den hohen Grad der inneren Organisation, der in eigenen grundsätzliche Prinzipien zum Ausdruck kommt, und die Herausbildung eines allgemeinen und eines besonderen Teiles, die selbständige prozessrechtliche Zweige darstellen.

Der Autor definiert den *Zivilprozess* als das Vorgehen der Subjekte des Zivilverfahrens bei der Entscheidung über die Sachen oder bei der blossen Verhandlung der Sachen (zum Zwecke der Erreichung eines Vergleiches), die sich aus den bürgerlich-rechtlichen, arbeits-, familien- und genossenschafts-rechtlichen Beziehungen, bzw. auch aus anderen Beziehungen ergeben, wenn das Gesetz, dessen Ziel es ist, den zivilen Rechtssubjekten Schutz zu gewähren, es so bestimmt, sowie auch die Rechtsbeziehungen, die zwischen den Subjekten bei diesem Vorgehen entstehen.

Der Autor bezeichnet das Verfahren vor den Schiedskommissionen in der CSSR beim Verhandeln und Entscheiden der Arbeitsstritte als *Art* des Zivilverfahrens (keineswegs als selbständigen Rechtszweig).

Im Zusammenhang mit der Umschreibung des Umfanges der Kompetenz der einzelnen Subjekte des Zivilprozesses beschäftigt sich der Autor auch mit der Problematik des Überganges einiger Berechtigungen (Kompetenzen), die von den Staatsorganen ausgeübt werden, auf die gesellschaftlichen Organisationen, besonders auf die Gewerkschaftsorgane.